

**Päihdepalvelujen tilanne
ja seudulliset kehittämistarpeet
Jyty-kunnissa**

Kuntakierroksen raportti

1.4.2005

Johanna Seppänen

Pohjois-Karjalan maakunnallinen seutukehittäjä

Honkalammen kuntayhtymä

SISÄLLYSLUETTELO

1. Taustaa	3
2. Päihdetyön verkostot	
• Kuntien päihdetyöryhmät	
• Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt	
• Kumppanuussopimukset	
• Pohjois-Karjalan maakunnallinen päihdetyöryhmä	
3. Päihdestrategiatyö	5
• Kuntien päihdestrategiat	
• Seudullinen päihdestrategia	
4. Ennaltaehkäisevä päihdetyö	5
• Harrastetoiminta	
• Varhainen puuttuminen	
• Toimintamallit	
• Liikkeenharjoittajien vastuu	
• Seudullinen yhteistyö - ehdotuksia	
5. Korjaava päihdetyö	6
• Katkaisu- ja vieroitushoito	
• Tukiasuminen	
• Päivätoiminta	
• Seudullinen yhteistyö - ehdotuksia	
6. Ostopalvelut	8
• Nuorten päihdepysäkki ja Time Out	
• A-klinikka	
• Seudullinen yhteistyö - ehdotuksia	
7. Projekteja	8
8. Koulutustarpeita	9
9. Yhteenveto	10

Liite 1: Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Pohjois-Karjalassa

1. Taustaa

Jyty-kuntien peruspalvelutyöryhmässä 26.11.2004 päätettiin Johanna Seppäsen ja Anne Kejosen alustusten pohjalta, että alustajat tekevät yhteisen kuntakierroksen kartoittaakseen Jyty-kuntien päihdepalvelujen nykytilaa ja kehittämistarpeita. Lisäksi Anne Kejonen tiedottaa alkoholiohjelman tarjoamasta kuntakumppanuudesta. Kuntakierroksen päätteeksi Johanna Seppänen laatii yhteenvedon, joka on pohjana päihdetyön seudullista yhteistyötä suunniteltaessa.

Kuntakierros toteutettiin viikoilla 4-6 siten, että Johanna Seppänen oli yhteydessä kunnan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöön, joka keräsi kunnan päihdetyön toimijat yhteiseen kokoukseen. Kokouksissa olivat jokaisessa kunnassa eri kokoonpanolla edustettuina seuraavat tahot: sosiaali- ja terveydenhuolto, koulu-, asunto- ja nuorisotoimi, projektien edustus, seurakunta sekä luottamushenkilöstö. Kokouksessa käytiin keskustelua kunnan päihdetyön verkostosta, päihdestrategiatyöstä, päihdetyön vahvuuksista ja heikkouksista, hankekokemuksista sekä seudullisen yhteistyön tarpeista ja toiveista. Kokouksesta laadittiin muistio, jota kunnassa voitiin täydentää ja kommentoida. Kommentointi oli kuitenkin vähäistä. Ilomantsi otettiin kierrokseen mukaan, sillä se on osa Joensuun seudun aluekeskusohjelmaa ja näin suuntautumassa Jyty-seutuun. Kunnissa, joissa Anne Kejonen oli käynyt ennen kuntakierrosta (Ilomantsi, Polvijärvi ja Eno) Johanna Seppänen kävi yksin.

Raportista on tehty kuntakohtainen, jotta siitä saadaan mahdollisimman konkreettinen tilannekuva seudullisen yhteistyön pohjaksi. Raporttiin on liitetty ennaltaehkäisevän päihdetyön rakenteita Pohjois-Karjalan kunnissa kuvaava taulukko, joka on osa Itä-Suomen peruspalvelujen tila 2004 – selvitystä (liite1).

2. Päihdetyön verkostot

Kuntien päihdetyöryhmät

Neljässä kunnassa toimii päihdetyöryhmä ja kahdessa sellainen on suunnitteilla. Useissa pienemmissä kunnissa koettiin päihdetyön verkosto toimivaksi ilman erillistä työryhmää, sillä toimijat tunsivat toisensa.

Eno:

Nuorten ja aikuisten päihdetyöhön liittyvät ryhmät, toiminta vähitellen hiipunut. Edustettuina poliisi, seurakunta, koulu-, sosiaali- ja nuorisotoimi sekä elinkeinoelämä.

Ilomantsi:

Moniammatillinen päihdetyöryhmä. Helmikuussa järjestettiin päihdepäivä päihdetyön toimijoille.

Joensuu:

Päihdetyössä on useita toimijoita ja organisaatioita; hallinnolliset rakenteet ovat jäykistäneet verkostoa ja verkoston yhteistä vastuunottoa päihdetyöstä kaivataan. Joensuussa toimii järjestöjen, ja seurakunnan yhteinen Päihdeetöntä toimintaa Joensuussa- työryhmä, jossa myös kaupungin edustus on mukana.

Kontiolahti:

Vuodesta 2001 päihdetyöryhmä, joka kokoontuu 3-4 krt/vuosi; edustettuina sosiaali- ja terveydenhuolto, koulu- ja nuorisotoimi, poliisi, pelastuslaitos, yritykset, seurakunta ja luottamushenkilöt. Kunnan perusturvalla oma päihdetyöryhmänsä.

Liperi:

Yhteistyö hallintokuntarajojen yli toimii hyvin. Ehdotetaan lähiaikoina neljän päihdetyöryhmän perustamista seuraaville toimialoille: alle kouluikäiset perheineen, nuoret ja aikuiset, vanhukset ja muut erityisryhmät

Outokumpu:

Varsinaista päihdetyöryhmää ei ole mutta verkostot toimivat tilannekohtaisesti joustavasti ja nopeasti. Päihdetyöryhmän tarve on kyseenalaistettu, sillä toimijat ovat tuttuja keskenään ja yhteistyö sujuvaa. Kuntoutussuunnitelmien tekemiseen kaivattaisiin moniammatillista, sitoutunutta yhteistyötä.

Polvijärvi:

Lasten ja nuorten ennaltaehkäisevän päihdetyön työryhmä; edustettuina sosiaali- ja terveydenhuolto, koulu- ja nuorisotoimi, järjestöt ja yritykset. Tarve aikuispäihdetyön verkostolle.

Pyhäselkä:

Verkostojen koettiin toimivan hyvin ilman työryhmääkin. Keskustelu kunnan eri hallintokuntien, seurakunnan ja yksityisen sektorin yhteisestä työryhmästä, joka laatisi päihdestrategian, käynnistettiin kuntakierroksen aikana.

Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt

Valtakunnallisissa ohjeissa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilön tehtäviksi suositeltiin mm. seuraavia asioita: ehkäisevän päihdetyön edistäminen kunnassa moniammatillisena yhteistyönä, kunnan päihdestrategian koordinointi sekä tiedonvälitys kunnan eri organisaatioiden välillä. Useissa kunnissa yhdyshenkilöt toteuttivat ainakin joitakin em. tehtävistä. Kuntien ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöiden sitoutuminen tehtävänsä oli hyvin vaihtelevaa. Muutamassa kunnassa yhdyshenkilö osallistui aktiivisesti valtakunnallisiin koulutuksiin, muutamassa kunnassa yhdyshenkilö on juuri vaihtunut/vaihtumassa ja muutamassa kunnassa yhdyshenkilöllä ei ole juuri minkäänlaista toiminnallista roolia. Lääninhallituksen tekemän peruspalveluselvityksen mukaan Itä-Suomen läänin alueella yhteys joka kolmanteen yhdyshenkilöön katkesi vuosittain. Yhdyshenkilöt toivoivat myös kunnan johdolta enemmän tukea työlleen.

Huumetyön yhdyshenkilö oli mukana kokouksessa kahdessa kunnassa (Joensuu, Eno).

Kumppanuussopimukset

Outokumpu on ainoana kuntana allekirjoittanut Alkoholiohjelman kumppanuussopimuksen. Eno ja Polvijärvi ovat aikeissa solmia kumppanuussopimuksen.

Pohjois-Karjalan maakunnallinen päihdetyöryhmä

Pohjois-Karjalan maakunnallinen päihdetyöryhmä aloitti toimintansa syksyllä 2004. Ryhmässä ovat edustettuina seudut, järjestöt, lääninhallitus, ISO, yksityinen sektori ja sairaanhoitopiiri. Jyty-seudulta edustajina ovat Kaija Karjalainen Liperistä, Eija Hyttinen Joensuusta sekä Riitta Turtainen Kiihtelysvaarasta. Ilomantsia edustaa Anne Tuovinen. Lisäksi Pohjois-Karjalassa toimii pari kertaa vuodessa kokoontuva sairaanhoitajien päihdehoitotyön verkosto.

3. Päihdestrategiatyö

Kuntien päihdestrategiat

Kunnan oma päihdestrategia on tehty Joensuussa, Outokummussa, Iiomantsissa, Kontiolahdella ja Enossa. Joensuussa on tehty myös huumestrategia. Strategiatyöhön ovat osallistuneet kunnissa useat hallintokunnat. Polvijärvellä ja Liperissä strategian laatiminen on vuoden 2005 tavoitteena. Pyhäselässä on käynnistetty keskustelu kunnan päihdestrategian laatimisesta. Pyhäselässä on koettu seudullisen strategian laatiminen kunnan omaa mielekkäämmäksi, koska peruspalveluja lukuun ottamatta palvelut ostetaan Joensuusta.

Päihdestrategian päivittäminen tulee kunnissa Enoa lukuun ottamatta (strategia valmistui 12/04) ajankohtaiseksi lähiaikoina. Strategian laatimisprosessi on usein ollut pitkä ja työläs eikä sitä haluta sellaisenaan toistaa. Useassa kunnassa ajatuksena on valita strategiasta tietyt tavoitteet, joiden toteuttamista lähivuosina linjataan ja konkretisoidaan. Kontiolahdella suunniteltiin järjestöjen mukaan ottamista päihdestrategian päivittämiseen, jolloin yhteisistä toimintamalleista voitaisiin keskustella.

Seudullinen päihdestrategia

Kuntakierroksen yhtenä tehtävänä oli selvittää kuntien halukkuutta seudullisen päihdestrategian tekemiseen. Asiaan suhtauduttiin yksimielisen myönteisesti, joskin toteutustavasta ja strategian yleisyydestä oli erilaisia näkemyksiä.

Kuntakierroksella koottuja ehdotuksia seudullisen strategian sisältöön liittyen:

- seudulle yhteisten kehittämistarpeiden kirjaaminen
- konkreettisuus ja toimenpidesuuntautuneisuus
- päättäjien sitouttaminen
- seudullinen osio yleisellä tasolla kirjoitettuna
- seudun hyvän päihdetyön kriteerit, joiden pohjalta koulutusten suunnittelu
- seudullisesti toteutettavien palvelujen pohtiminen esim. valistustyö, Nuorten Päihdepysäkin toimintamalli
- yksityisiltä ostettaville palveluille yhteiset laatuksiteerit
- yhteisistä toimintakäytännöistä sopiminen seudulla
- yhteiset linjaukset hoidosta, hoitopaikoista, toimintakäytännöistä toistuvissa rattijuopumustapauksissa sekä armeijan päihteiden käytön takia keskeyttävien tai sinne menevien päihteidenkäyttäjien kanssa toimimisesta
- kolmitasoinen strategia: maakunnallinen, seudullinen ja kunkin kunnan oma taso
- erillistä seudullista strategiapaperia ei tarvita, muuten seudullinen yhteistyökäytäntöjen syntyminen hyvä asia

4. Ennaltaehkäisevä päihdetyö

Harrastetoiminta

Useimmissa kunnissa on tarjolla paljon nuorille suunnattua toimintaa (nuorisokahvio, nuortenillat, harrastukset jne.), jota järjestävät kunta, seurakunta ja järjestöt (lähinnä urheilu). Yhtenä ennaltaehkäisykeinona voivat toimia urheiluseurojen kanssa tehtävät päihdepeliosopimukset. Enossa etenkin tytöille kaivattiin lisää ei-kilpailuhenkistä harrastetoimintaa, mitä voidaan alkaa järjestää aloittavan seutuopiston kautta. Enemmänkin puutteena on siis tiedottaminen toimintatarjonnasta. Esimerkiksi Iiomantsissa kunnan liikunta- ja nuorisotoimi sekä ev.lut. seurakunta ovat tehneet yhteisen ohjelmalehtisen nuorille suunnatuista tapahtumista.

Liperissä ja Outokummussa koettiin tärkeänä panostaa jatkossa enemmän työikäisten ennaltaehkäisevän päihdetyöhön, jokapäiväiseen kanssakäymiseen.

Varhainen puuttuminen

Neljässä kunnassa (Kontiolahti, Polvijärvi, Joensuu ja Liperi) mainittiin kouluterveydenhoitajien tekemät nuorten kouluterveystutkimuskyselyt, joilla kartoitetaan mm. nuoren omaa ja lähipiirin alkoholin ja huumeidenkäyttöä. Kolmessa kunnassa (Outokumpu, Liperi ja Polvijärvi) kerrottiin mini-intervention tai audit-kyselyn olevan säännöllisessä käytössä työterveyshuollossa. Kyselyjen perusteella voidaan puuttua päihteiden liikakäyttöön ajoissa.

Kontiolahdella ongelmaksi koettiin, että kaikki nuorisotilojen valvojat eivät ole saaneet tehtävään minkäänlaista nuorisotyön koulutusta. Heillä ei välttämättä ole taitoa ja uskallusta ottaa nuorisotalolla päihteidenkäyttöä nuorten kanssa puheeksi.

Kontiolahdella oltiin huolissaan nuorten tupakoinnin sekä mietojen alkoholijuomien käytön lisääntymisestä. Koettiin, että asenne em. asioita kohtaan alkaa lipua myönteisemmäksi samalla, kun keskitytään huumeista ja väkevästä alkoholijuomista puhumiseen.

Varhaisen puuttumisen haasteena koettiin Outokummussa ja Ilomantsissa lastensuojelun ja päihdetyön yhteistyö. Päihdeperheissä vanhemmat pitäisi saada motivoitua avun piiriin ennen kuin nuoren ongelmia voidaan lähteä ratkomaan. Lapset eivät usein uskalla kertoa vanhempiensa päihdeongelmasta ja lapsille ehtii kehittyä omia vakavia ongelmia (esim. mielenterveys) ennen kuin he hakeutuvat hoidon piiriin. Puuttuminen arkaluontoiseen tilanteeseen on vaikeaa.

Toimintamallit

Korjaava päihdetyö kunnissa on kallista ja ehkäisevään päihdetyöhön pitäisikin panostaa. Ennaltaehkäisevä päihdetyö koetaan usein kunnissa konkretisoitumattomana ja selkeitä toimintamalleja kaivataan. PAVA-hankkeessa, jossa Outokumpu ja Polvijärvi ovat mukana, on pyritty kehittämään juuri näitä asioita ja kokemusten vaihdosta olisi varmasti hyötyä.

Liikkeenharjoittajien vastuu

Kunnissa koettiin tärkeäksi vaikuttaa myös liikkeenharjoittajien vastuuseen olla myymättä alkoholia ja tupakkaa alaikäisille. PAVA-hankkeessa on mm. koulutettu ja sitoutettu sopimuksin kauppojen henkilökuntaa tähän. Vanhemmat olivat myös järjestäneet tempauksen, jossa he valvoivat tietyillä paikoilla perjantai-iltana, ettei alkoholin välittämistä alaikäisille tapahtunut.

Seudullinen yhteistyö - ehdotuksia

Outokumpu ehdotti isompien valistusmateriaalien tekemistä tai hankkimista yhteistyössä sekä seudullisen nuorisoasiamiehen palkkaamista lukioikäisten päihdeongelmiin puuttumista varten. Seudullisesti voitaisiin vaikuttaa liikkeenharjoittajien toimintaan ja vastuuseen alkoholin anniskelusta.

5. Korjaava päihdetyö

Katkaisu- ja vieroitushoito

Päihdekatkaisu on kaikissa seudun kunnissa järjestetty terveyskeskuksen vuodeosastolla. Pääosin (Eno, Polvijärvi, Kontiolahti, Liperi, Outokumpu, Joensuu) katkaisu toimii, joskin resursseista on joissakin kunnissa pulaa ja toisaalla kerrottiin katkaisupotilaiden aiheuttamista häiriöistä. Ilomantsissa koettiin, ettei katkaisu vuodeosastolla toimi.

Kunnissa katkaisun jälkeinen hoito ja avokatkaisu on järjestetty eri tavoin: Ilomantsiin on ostopalveluna saatu kerran viikossa puoli päivää toimiva päihdeterapeutti pitämään yksilövastaanottoa, jolla on käynyt paljon potilaita. Joensuussa avokatkaisu- ja vieroitushoito järjestetään A-klinikalla, jota käyttävät myös muut seudun kunnat. Kontiolahdella erillistä päihdesairaanhoitajaa ei ole. Osaston ja kotihoidon henkilökunnalle koettiin tarpeelliseksi saada päihdetyöhön liittyvää koulutusta omaa työtä tukemaan. Liperissä sosiaalitoimen kanssa samoissa tiloissa toimii päihdesairaanhoitaja, jolle ohjataan terveyskeskuksesta paljon potilaita avokatkaisuun, jota tehdään mm. akupunktiohoidon avulla. Hoitojakson jälkeiseen aikaan on tullut suunnitelmallisuutta päihdesairaanhoitajan tulon myötä. Outokummun terveyskeskuksen yhteydessä on kuusipaikkainen päihdeyksikkö, jossa hoidetaan akuuttikatkaistu ja sen jatko. Osastolla katkaisun todettiin sujuvan hyvin mutta jatkoyksikköön kaivattaisiin lisää virikkeitä. Avokatkaisua aiotaan jatkossa resurssien mukaan lisätä ja päihdeosastolla aloittaa 60% päihdeterapeutti. Oma hoitojärjestelmä, jota yksityiset palvelut täydentävät, koettiin vahvuutena. Polvijärvellä vuodeosastolla toimii ennaltaehkäisevän päihde- ja huumetyön erikoistumisopinnot suorittanut sairaanhoitaja, joka pyrkii luomaan hoitosuhteen, joka mahdollistaa yhteydenpidon katkaisun jälkeenkin. Hän tekee työtä oman osastotyönsä ohella. Pyhäselässä avokatkaisu hoidetaan terveyskeskuksessa kahden psykiatrisen sairaanhoitajan toimesta.

Vuoden 2005 aikana Teija Makkonen tekee Sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksella selvitystyötä katkaisu- ja vieroitushoidon järjestämiseen liittyen pilotialueina Pohjois-Karjala ja Etelä-Savo.

Tukiasuminen

Useassa kunnassa asuntoja päihdekuntoutujille on tarjolla mutta niihin ei anneta erityistä tukea. Muutamista hoitokodeista pidetään yhteyttä päihdekuntoutujiin hoitojakson jälkeenkin. Joidenkin hoitokotien yhteydessä on myös mahdollista harjoitella itsenäistä asumista. Outokummussa A-kilta alkaa tarjota tukiasumispalveluja.

Päivätoiminta

Päihdekuntoutujien päivätoiminnan järjestämisestä vastaa lähes täysin kolmas sektori ja seurakunnat. AA-kerhot kokoontuvat kaikissa kunnissa Pyhäselkää lukuun ottamatta aktiivisuudeltaan vaihtelevasti. Syksyllä 2005 järjestetään Liperissä kunnan toimesta oman elämän pohdiskeluun liittyviä ryhmiä työikäisille. Niihin voivat tulla mukaan myös päihdeasiakkaat.

Seudullinen yhteistyö - ehdotuksia

Huumekatkaisu koettiin yksimieleisesti asiaksi, joka vaatii seudullista tai maakunnallista järjestämistä. Terveyskeskusten vuodeosastoilla ei osaamista ja resursseja sen järjestämiseen ole. Myös osastoilla tapahtuvan katkaisun yhteistä kehittämistä toivottiin.

Tukiasumisen kehittämiseen ja siihen liittyvään yhteistyöhön oli tarpeita Ilomantsissa, Polvijärvellä, Pyhäselässä, Enossa ja Liperissä. Esimerkiksi vankilasta vapautuvien tuen tarve koettiin niin vaativaksi, että seudullinen yhteistoiminta siinä olisi tarpeellista.

Erityisryhmien esimerkiksi päihdeäitien, lastensuojelu-päihdeperheiden ja alkoholidentikkojen **hoito** koettiin haasteelliseksi järjestää.

Seudullista yhteistyötä toivottiin myös mielekkään **päivätoiminnan järjestämiseen** 1-2 kertaa viikossa päihdekuntoutujille. Toimintaa pitäisi olla mahdollisuus suunnitella yhdessä, jotta kukin asiakas saisi omat kykynsä käyttöön. Asiakkaat voisivat toteuttaa pienimuotoisia projekteja, saada

koulutusta jne. Toiminnan voisi organisoida esimerkiksi sosiaalisen yrityksen tai yrityshautomon muotoiseksi ja toiminnassa pitäisi olla sietokykyä asiakkaiden retkahduksille. Jotta päivätoiminnasta olisi hyötyä, olisi tärkeää järjestää myös kuljetuspalvelut. Toiminta voisi kattaa päihde-, mielenterveyskuntoutajat ja pitkäaikaistyöttömät. Kunta voisi järjestää toimintaa myös kuntouttavan työtoimintana, jos toteuttamispaikka järjestyisi.

Koska viime kädessä pula on työntekijöistä, ehdotettiin ratkaisuksi lisäresurssia tuovia, **seudulla kiertäviä työntekijöitä** sekä ennaltaehkäisevää että korjaavassa päihdetyössä. Päihdetyön erityisosaamista voitaisiin muutenkin kierrättää seudulla. Ehdotettiin myös tehokkaamman **tiedotusjärjestelmän** luomista, jotta kaikki päihdetyöhön liittyvä yleinen tieto tavoittaisi koko seudun/maakunnan.

6. Ostopalvelut

Nuorten Päihdepysäkki ja TimeOut

Joensuun Nuorten Päihdepysäkki palvelee ostopalveluperiaatteella koko maakuntaa ja muutakin Suomea. Välitön puuttuminen nuorten päihteiden käyttöön ammattilaisten keinoin koettiin tärkeäksi. Pysäkin työntekijät ovat myös käyneet luennoimassa esim. kouluissa. Pysäkin palveluja ovat käyttäneet kaikki kuntakierroksen kunnat. Kunnista Joensuuhun opiskelemaan lähteneet nuoret ovat yksi päihdepysäkin palveluja käyttävä ryhmä. TimeOut – nuorten pysäytysyksikön palveluja on käyttänyt kolme kuntaa ja toiminta on koettu laadukkaaksi ja tulokselliseksi. (Eno, Oku, Jns.) Sekä Nuorten päihdepysäkki että Time Out ovat alun perin toimineet projektirahoituksella. Päihdepysäkki toimii vuoden 2005 Joensuun kaupungin hallinnoimana ja kartoittaa jatkoa ajatellen seudullisia rahoitusmahdollisuuksia. Time Outin rahoitukselle pitää löytää uusi malli vuoteen 2007 mennessä.

A-klinikka

Joensuun A-klinikalle on kaikilla Jyty-kunnilla Outokumpua lukuun ottamatta avoin maksusitoumus. Muutamissa kunnissa (Eno, Ilomantsi,) asiakkaat käyttivät A-klinikan palveluita vähän, koska kokivat välimatkan pitkäksi.

Seudullinen yhteistyö- ehdotuksia

Pohjois-Karjalassa on paljon yksityisiä päihdehoitopaikkoja. Kunnissa koettiin, että hoitopaikkojen toiminnan sisällöstä ei ole juurikaan helposti saatavaa tietoa. Kuntien velvollisuutena on etsiä asiakkaalle sopiva hoitopaikka ja yhteinen palveluhakemisto helpottaisi tätä työtä. Varsinkin erityisryhmille tarkoitettujen hoitopaikkojen löytäminen on vaikeaa. Yhteinen palveluhakemisto yksityisistä palveluntuottajista voisi toimia alkukartoituksen välineenä ennen yhteydenottoa. Näin kunnat voisivat hyötyä toistensa kokemuksista. Pirjo Vauhkonen Itä-Suomen huumekehankkeesta on kiertänyt paljon hoitopaikkoja ja hänen asiantuntijuuttaan voidaan käyttää hyväksi. Outokumpu ehdotti hoitopaikkojen kilpailuttamista seudullisesti, koska kunnilla on maksusitoumuksia samoihin paikkoihin

7. Projekteja

Nuorten Seutu-hanke järjestää alkuvuodesta ja syksyllä 2005 nuoriso-ohjaajille, koulujen oppilashuollon henkilöstölle sekä järjestöille neljä ennaltaehkäisevää päihdetyön koulutuspäivää, joissa jaetaan ajankohtaista tietoa päihteistä ja nuorten kanssa päihdetyötä tekevästä toimijoista, esitellään päihdevalistuspaketteja ja koulutetaan niiden käyttöön sekä kehitetään päihdevalistusta eri toimijoiden välisenä yhteistyönä.

Pyhäselässä kunta, seurakunta, 4H-yhdistys ja MLL toteuttavat **Väinö-projektia**, jossa on luotu 5-6-luokkalaisille ja heidän vanhemmilleen vanhempainiltamalli. Iltoihin sisältyy vuorovaikutusharjoituksia, joiden kautta tullaan tutuiksi ja vertaistuki sekä ryhmäytyminen mahdollistuu. Vanhempainiltojen tavoitteena on myös evästä lapsia yläasteen aloittamiseen. Toimintaan on saatu vuodelle 2005 rahoitusta yhteisvastuurahoista.

Polvijärvellä ja Outokummussa on toiminut vuosina 2004-05 STM:n rahoittama valtakunnallinen **PAVA-hanke**, jossa tehdään ennaltaehkäisevää päihdetyötä nuorten parissa. Hankkeessa pyritään hillitsemään nuorten alkoholinkäyttöä sekä nostamaan alkoholinkäytön aloittamisikää. Kunnissa on koettu nuorten ennaltaehkäisevän päihdetyön konkretisoituneen hankkeen myötä toimintamalleiksi.

Enossa mainittiin **Mielenterveys- ja päihdeongelmaisten lapsiperheiden perhekuntoutushanke** Moppi hyvänä kokemuksena. Mopin työntekijöillä oli aikaa paneutua kunkin asiakasperheen tilanteeseen ruohonjuuritasolla, jolloin perheen käytännöt kouluutuivat projektissa vähitellen toimiviksi. Myös **Tiuku-projekti** mainittiin hyvänä kokemuksena.

Ilomantsi on saanut alkoholiohjelman mukaiseen, kohdennettua vapaa-ajantoimintaa syrjäytymisvaarassa oleville nuorille järjestävään **Eväitä elämän poluille- hankkeeseen** kaksivuotisen rahoituksen, jolla palkataan puolipäiväinen työntekijä. Hankkeen aikana koulutetaan tukihenkilöitä ja organisoidaan vertaisryhmätoimintaa. Kuntaan perustetaan tukipalvelupiste, joka toimii erilaisten ryhmien kokoontumispaikkana ja jossa viranomaisen päivystää kerran viikossa. Hankkeen päätyttyä kuntouttavan työtoiminnan sosiaalihojaaja jatkaa työtä.

Enossa on haettu rahoitusta ennaltaehkäisevän päihdetyön projektiin, jossa koulutetaan 15-18-vuotiaista nuorista vertaisohjaajia, jotka osallistuvat nuorempiansa kanssa erilaisiin harrasteryhmiin. Rahoitusta on haettu myös alueellisiin, ennaltaehkäisevän päihdetyön koulutuksiin.

8. Koulutustarpeita

Kuntakerroksella kysyttiin myös päihdetyöhön liittyviä koulutustarpeita. Kahdessa kunnassa koettiin ongelmalliseksi koulutusten järjestäminen seudullisina, sillä silloin niihin osallistuminen olisi mahdollista vain osalle henkilöstöstä. Koulutuksen tuominen lähelle, omaan kuntaan ja sen toteuttaminen useassa osassa mahdollistaa kattavan osallistumisen. Lääninhallituksen aikaisemmin järjestämiä päihdetyön työkokouksia, joissa tietoja päivitettiin, verkotuttiin ja jaettiin toimintamalleja, kaivattiin.

Koulutustarpeita:

- katkaisu- ja vieroitushoito terveyskeskuksessa (Polvijärvi, Kontiolahti)
- päihderiippuvuuden muodostuminen (Eno)
- miten aineista pääsee eroon, perusasioita (Eno)
- työkaluja moninkertaisten rattijuoppojen kanssa työskentelyyn (Eno)
- psykologiset taidot nuorten päihteidenkäyttäjien hoitoon motivoimisessa (Eno)
- mini-interventio (Kontiolahti, Liperi)
- päihdehoidon tarpeen arviointi (Liperi)
- puheeksiottokoulutus (Ilomantsi, Outokumpu)
- lastensuojelun ja päihdetyön yhteys (Outokumpu, Joensuu, Ilomantsi)
- varhaisen puuttumisen koulutus neuvolatyöntekijöille (Joensuu)
- verkostotyön koulutus (Joensuu)
- hiljaista tietoa, toimintavinkkejä kokeneilta päihdetyöntekijöiltä (Eno, Liperi, Outokumpu)
- tietoa uusista tutkimustuloksista (Eno, Liperi, Outokumpu)

9. Yhteenveto

Suurimmassa osassa Jyty-kuntia päihdetyön verkostot ovat toimivia. Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilön rooli ei ollut useimmissa kunnissa kovinkaan keskeinen. Kumppanuussopimuksen kautta Alkoholiohjelman tavoitteisiin sitoutumisen nähtiin kunnissa eri tavoin; toisaalla hyödyllisenä kannustimena, toisaalla turhana paperinpyörittelyä.

Seudullisen päihdestrategian tekemiseen oli kunnissa myönteinen suhtautuminen, joskin toteutustavasta ja strategian yleisyydestä oli erilaisia näkemyksiä. Ajankohta seudullisen strategian laatimiselle olisi ajankohtainen, sillä yhtä kuntaa lukuun ottamatta päihdestrategioita tullaan lähiaikoina päivittämään tai laatimaan. Seudullisella päihdestrategialla toivottiin linjattavan seudun yhteisiä kehittämistarpeita, toimintamalleja sekä hyvän päihdetyön kriteerejä. Strategialta toivottiin myös konkreettisuutta, toimenpidesuuntautuneisuutta ja päättäjien sitouttamista. Lääninhallituksen peruspalveluselvityksessä toimenpide-ehdotuksiin on kirjattu yhteistyön lisääminen kuntien välillä päihdestrategioiden ja hankehakemusten laatimisessa sekä päihdetyön ja alkoholiohjelman toteuttamisessa. Mikäli seudullista päihdestrategiaa päätetään alkaa laatia, kokemuksia voidaan kysyä esimerkiksi Mikkelin seudulta, jossa seudullista alkoholistrategiaa on tehty ammattikorkeakouluvetoisesti AleAlko-projektissa.

Ennaltaehkäisevän päihdetyön vahvuutena seudulla on nuorille suunnattu monipuolinen harrastetoiminta, kouluterveydenhuollon kautta kyselyin saatavat tiedot nuorten päihteidenkäytöstä sekä Nuorten Seutu- hankkeen järjestämät koulutukset. Työikäisten ennaltaehkäisevä päihdetyö on jäänyt kunnissa vähemmälle huomiolle. Ennaltaehkäisevän päihdetyön haasteina ovat sen konkretisoiminen, hyvien käytäntöjen vaihto, varhaisen puuttumisen vahvistaminen sekä elinkeinoelämän sitouttaminen ehkäisevään päihdetyöhön. PAVA-hankkeen kokemukset edellä mainituista asioista olisi hyvä hyödyntää laajemminkin seudulla. Lääninhallituksen peruspalveluselvityksen toimenpide-ehdotuksiin on kirjattu ennaltaehkäisevälle päihdetyölle laadittavat valtakunnalliset laatusuosituksot, jotka voivat tulevaisuudessa auttaa kuntia konkretisoimaan ennaltaehkäisevää päihdetyötä.

Jyty-seudulla katkaisuhuolto järjestetään terveyskeskuksen vuodeosastoilla. Katkaisun jälkeiseen hoitoon ja avokatkaisun hoitaa muutamissa kunnissa päihdesairaanhoidaja, muutamissa kunnissa tukeudutaan lähinnä A-klinikan avopalveluihin. Seudullisen yhteistyön mahdollisuuksia nähtiin katkaisuhoidon - erityisesti huumeatkaisun järjestämisessä, vuodeosastolla järjestettävän katkaisuhoidon kehittämisessä, päihdekuntoutujien tuetun asumisen sekä päivätoiminnan järjestämisessä sekä päihdetyöhön liittyvän tiedotusjärjestelmän luomisessa työntekijöiden välillä.

Pohjois-Karjalassa on paljon yksityisiä hoitopaikkoja, joista kullekin asiakkaalle valitaan sopivin. Kuntakierroksella esitettiin idea yhteisestä hoitopaikkojen palveluhakemistosta, jossa olisi helposti saatavilla tietoja hoitopaikkojen toiminnan sisällöistä ja sopivuudesta tietyn tyyppisille asiakkaille. Myös muualla Suomessa sijaitsevat, erityisryhmille tarkoitetut hoitopaikat voitaisiin listata. Hoitopaikkojen seudullinen kilpailuttaminen olisi askel vielä pidemmälle.

Koulutustarpeissa keskeisiksi teemoiksi nousivat päihdeongelman ymmärtämiseen ja asiakkaan kohtaamiseen liittyvät taidot (mm. puheeksi ottaminen ja varhainen puuttuminen), joita muutkin kuin pelkkää päihdetyötä tekevät (kotipalvelu, sairaanhoidajat, perhetyöntekijät, neuvolat, nuorisohjaajat jne.) työssään tarvitsevat. Toinen teema oli vaikeaksi koettu päihdetyön ja lastensuojelun yhteys. Myös uusien tutkimustulosten esittelyä sekä hyvistä käytännöistä kuulemista toivottiin. Syksyllä 2005 Pohjois-Karjalan maakunnallinen päihdetyöryhmä järjestää maakunnallisen päihdetyön foorumin, jossa hyvien käytäntöjen vaihtaminen ja kollegojen tapaaminen

mahdollistuvat. Itä-Suomen lääninhallitus järjestää loppuvuodesta 2005 mini-interventio-koulutusta.

Jyty-seudun kuntakierroksen raporttia kannattaa lukea rinnan Itä-Suomen lääninhallituksen tekemän Peruspalvelujen tila 2004 –julkaisun kanssa, jossa sosiaalipalveluiden osalta ollaan keskitytty nimenomaan päihdepalveluihin ja ehkäisevään päihdetyöhön. Julkaisu antaa kokonaiskuvaa päihdepalvelujen ja ehkäisevän päihdetyön tilasta Pohjois-Karjalassa ja löytyy osoitteesta <http://www.laaninhallitus.fi/ita/suomi/peruspalvelut2004>. Jyty-seudun päihdepalvelujen ja ennaltaehkäisevän päihdetyön tila ja haasteet olivat hyvin samansuuntaisia itäsuomalaisen tilanteen kanssa.

Liite 1

Peruspalvelujen arviointi 2004 ISLH. HALLINNONALOJEN YHTEISET ARVIOINTIKOHTTEET: EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ 2004

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN (EPT) RAKENTEET ITÄ-SUOMEN LÄÄNIN KUNNISSA

POHJOIS-KARJALA:	(Päihdestrategia)	(Moniamm.ryhmä)	(EPT-yhd.henk)	(Seutuyhteistyö)
Eno	ON 2004	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Ilomantsi	ON 2000	Kyllä	Kyllä	Ei
Joensuu	ON 2000	Ei	Kyllä	Ei
Juuka	ON 1998	Ei	Kyllä	Ei
Kesälahti	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä
Kiihtelysvaara	ON 2001	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Kitee	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Kontiolahti	ON 2001	Kyllä	Kyllä	Ei
Lieksa	ON 2000	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Liperi	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä
Nurmes	ON 2003	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Outokumpu	ON 2002	Ei	Kyllä	Ei
Polvijärvi	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei
Pyhäselkä	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Rääkkylä	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä
Tohmajärvi	ON 2003	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Tuupovaara	ON 2001	Ei	Kyllä	Ei
Valtimo	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Värtsilä	ON 2001	Ei	Kyllä	Kyllä

